

PAŽOUT, J. 2008. Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. Století. Praha: Prostor.

Mgr. Klára STROHSOVÁ

Katedra antropologických a historických věd, FF ZČU, Plzeň

Kniha Jaroslava Pažouta *Mocným navzdory* je v podstatě rozšířením a zároveň modifikací autorovy disertační práce *Československé a západoevropské studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*, jež byla úspěšně obhájena v roce 2006 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Kniha nyní vychází v nakladatelství Prostor čtyřicet let po vyvrcholení protestní vlny a po „roce studentských revolt“. Historik a archivář PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D., jehož odborným zaměřením jsou především Československé dějiny šedesátých až osmdesátých let 20. století, působí v současné době v Ústavu pro studium totalitních režimů, Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a v Národním archivu.

Záměrem autora bylo komplexní zmapování studentského revolučního života šedesátých let plného „globálního vzrušení“, a to především ve dvou geografických oblastech: v západní Evropě a v Československu. Studenti se v šedesátých letech stali synonymem revolty, radikalismu, ale zároveň inteligence. Byli zdrojem nonkonformity, byli „nejaktivnější částí mladé generace a hlavní nositelé protestního hnutí, které na počátku šedesátých let zasáhlo USA a od poloviny šedesátých let pak postupně i většinu západní Evropy, Japonsko a Austrálii.“ (Pažout 2008:9) Studentské volání po změně struktur na univerzitách, na „zbyrokratizovaných kolosech“, se tak odráželo ve volání po celkové změně ve společnosti, v obraze celého světa. Dědictví studentských hnutí lze nalézt v nejrůznějších protestních hnutích let sedmdesátých, v tzv. nových sociálních hnutích, ať už se jednalo o mírové hnutí, ekologické hnutí či nové ženské hnutí.

První část knihy popisuje nejen celkovou atmosféru šedesátých let a příčiny vzniku revolučních hnutí, ale především se detailněji zaměřuje na nejrůznější revoluční události v západní Evropě, jako jsou Velikonoční bouře v západním Berlíně na podzim 1968, květnová krize ve Francii, vídeňské protesty, nepokoje na univerzitách v Římě, britské protestní hnutí proti vietnamské válce či protirasistické pochody v USA. Tyto události probíhaly v prostředí levicově protestního hnutí a souvisí s „celkovým vývojem ve společnosti, s úsilím různorodých skupin obyvatelstva dosáhnout demokratizace režimu.“ (Pažout 2008:73) Druhá část knihy se věnuje protestním aktivitám na vysokých školách v Československu na pozadí celospolečenského dění. Českoslovenští studenti využívali pro účely demonstrace proti tehdejšímu politickým mocnostem předně oslav studentstva – tzv. Majálesů (zejména pak Majáles v roce 1965 v Praze či v roce 1966 v Plzni). Tyto oslavy, ať už Majálesy iniciované ze strany studentů nebo prvomájové průvody, se staly dobrou příležitostí pro vysokoškolskou mládež, aby vyjádřila svůj nesouhlas k tehdejšímu dění, ve většině formou recese.

V následujících dvou kapitolách knihy autor analyzuje jednotlivé ohlasy a reflexe na události, zejména v kulturních a studentských časopisech, které vyšly nejen v Československu, ale i ve světě. Právě studentské časopisy (Buchar, Lef, Elixír, Ekonom, Filosof, Hej rup, aj.) vytvářely jedinečný prostor pro diskuze, kritiky, reakce a ohlasy. Čtenáři a posluchači fakult tak měli možnost seznámit se s

mnohými myšlenkami radikální levice, s událostmi v zahraničí a s polemikami, které na ně bezprostředně reagovaly, včetně filozofických textů. Přes studentské reakce v periodikách lze pak mapovat kontakty mezi jednotlivými studentskými hnutími a osobnostmi, čímž také autor jednoznačně manifestuje provázanost událostí a dění v západních státech a v Československu a tím i provázanost jednotlivých systémů, ať už ekonomických, politických či kulturních.

Komplexita knihy je v závěru završena komparací západoevropského a československého studentského hnutí v šedesátých letech 20. století. Revoluční hnutí na Západě a v Československu vycházejí nepochybně z podobného socio-kulturního „ovzduší“, jsou reakcí na krizi. „Protagonisty spojovalo hledání alternativy k systému existujícímu v jejich zemích a snaha změnit stav společnosti, který nepovažovali za uspokojivý. Společná jim byla touha po svobodě, sociální spravedlnosti a odpor proti útlaku“ (Pažout 2008:256). Avšak podoby obou hnutí jsou silně determinovány historickým vývojem a zkušenostmi obyvatel. Zatímco levicově radikální studenti bojovali v západních zemích proti establishmentu a vymezovali se, díky svým negativním zkušenostem, vůči soudobé racionální kapitalistické společnosti, českoslovenští studenti se svými negativními zkušenostmi se socialismem byli nakloněni spíše principům standardní liberálně-demokratické společnosti. I v československém prostředí existovaly minoritní radikálně levicové skupiny, které čerpaly idey a názory právě ze studentského prostředí západního světa, kupř. Hnutí revoluční mládeže, avšak ani tyto skupiny nepřijímaly nekriticky všechny ideové vlivy západních kolegů. Českoslovenští a západní studenti vedli ideové spory především o válce ve Vietnamu a o odpovědných činitelích tohoto konfliktu, a také o situaci na Blízkém Východě, předně o jednostranné podpoře radikální levice palestinskému hnutí. Myšlenkový rozpor obou hnutí implicitně demonstruje Jaroslav Pažout na příjezdu německého revolucionáře a osobnosti studentského hnutí v západním Německu Rudolfa „Rudi“ Dutschkeho do Prahy na jaře roku 1968. Dutschke vystoupil na mírovém shromáždění a setkal se se studenty, s nimiž vedl formální i neformální diskuze o budoucí podobě společnosti, o svobodě, o událostech v Berlíně, v Československu i ve světě. Podnětné diskuze a tištěné ohlasy v návaznosti na ně se vyznačovaly mnohými neshodami mezi pražskými posluchači fakult a Rudolfem Dutschkem.

Hledání historických souvislostí a paralel mezi protestními studentskými revoltami v Československu a západní Evropě je jedním z hlavních záměrů této publikace. Záměr je to odvážný a i když výsledky komparace nejsou možná nijak překvapivé, podařilo se autorovi vytvořit nepochybně osobité dílo. Kniha si díky svojí komplexnosti a originalitě získává čtenáře i z řad laické veřejnosti, na stranu druhou díky své odbornosti ztrácí v některých pasážích textu na čtivosti a autor sklouzává pouze do výčtu jmen a událostí.

Historik Jaroslav Pažout touto publikací usiluje o poskytnutí úplného pohledu na „studentská“ šedesátá léta s přihlédnutím na socio-kulturní náladu, na hospodářské transformace a politickou situaci; popisuje demografické změny ovlivňující počet vysokoškolských studentů a vedoucí k ústupu tradiční nukleární rodiny před novými formami; zachycuje nová náboženská neinstitucionální hnutí a vědecké výzkumy (např. Machoninův, Richtův, aj.); a v neposlední řadě se věnuje kultuře, jejímu odtabuizování, univerzalistickým sklonům, slábnutí monopolu socialistického realismu. Čtenář má mimořádnou příležitost se díky této knize přenést do revoluční nálady šedesátých let, do doby zapáleného boje studentů za svobodu a demokratické principy.

Významnost dramatických dějin na Západě ve druhé polovině 20. století systematicky zaznamenala, jako jedna z prvních, německá historička Ingrid Gilcher-Holteyová v knize *Hnutí 68 na Západě - Studentské bouře v USA a západní Evropě*, která byla vydána roku 2004 nakladatelstvím Vyšehrad a doslov k ní napsal Jaroslav Pažout. Autorka se věnuje revolučním událostem v Německu, Francii, USA a ve Velké Británii. Oproti tomu Jaroslav Pažout přináší svou knihou zajímavé a dodnes nepublikované srovnání studentských revolučních hnutí východního a západního bloku, nalézá společné rysy i rozdílné charakteristiky. Svou knihou *Mocným navzdory* přinesl Jaroslav Pažout úplný obraz významné epochy českých, resp. československých dějin; a to obraz studentských hnutí v šedesátých letech 20. století. Jeho podrobná analýza kontaktů a reflexí, komparace ideových podnětů jednotlivých studentských hnutí a životní zkušenosti významných osobností revoluce tak vytváří celistvou studii o bouřlivém vývoji kolem roku 1968 v Československu. Velkým přínosem knihy *Mocným navzdory* je bohatý obrazový materiál, především fotografie, které pochází jak z novinových článků a časopisů, tak ze soukromých archivů některých aktérů (kupř. Petra Uhla, Karla Kovandy, Miroslava Tyla, aj.). Právě intenzivní a důkladná práce s archivními prameny činí z této knihy tak neobyčejnou publikaci.